

УДК 792(477.51)

Владислав Косаченко

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ТЕАТР ЛЯЛЬОК

CHERNIHIV REGIONAL PUPPET THEATER

DOI: 10.58407/litopis.250213

© В. Косаченко, 2025. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7982-4410>

Мета статті: представити історію Чернігівського обласного театру ляльок: заснування та діяльність закладу, колектив та репертуар театру; функціонування театру в різні історичні періоди; сучасне приміщення театру – пам'ятка архітектури місцевого значення, колишній кінотеатр ім. О. Довженка. **Наукова новизна.** У статті представлено матеріали історії Чернігівського обласного театру ляльок ім. О. Довженка, які зберігаються в Державному архіві Чернігівської області (ДАЧО) та архіві театру. **Методологічну основу** роботи становлять принципи цілісності, систематичності, історизму та об'єктивності, завдяки чому вдалося досягти неупередженості та забезпечити комплексність дослідження. Використано загальні **методи** дослідження: емпіричні, теоретичні, комплексні, а також спеціальні методи наукового дослідження: компонентний аналіз та групування. **Висновки:** прослідковано історію Чернігівського обласного театру ляльок, його функціонування в різні періоди, зміни колективу та репертуару. Важливо зазначити, що театр зберіг свою основну функцію й залишається важливою складовою культурно-просвітницького життя міста.

Ключові слова: Театр ляльок, культурно-просвітницький центр, пам'ятка архітектури місцевого значення, репертуар, вистава.

The purpose of the article: to present the history of the Chernihiv regional puppet theater: the foundation and activities of the institution, the team and repertoire of the theater; functioning of the theater in different historical periods; the modern building of the theater is an architectural monument of local importance, the former O. Dovzhenko cinema. **Scientific novelty.** The article presents the history of the O. Dovzhenko Chernihiv regional puppet theater, which is stored in the State archive of the Chernihiv region (SACHO) and the theater archive. **The methodological basis** of the work is principles of integrity, systematicity, historicism, and objectivity, thanks to which it was possible to achieve impartiality and ensure the comprehensiveness of the research. In writing the article, all general **methods of research** were used: empirical, theoretical, and complex, as well as special methods of scientific research: component analysis and grouping. **Conclusions:** the article traces the history of the Chernihiv regional puppet theatre, its functioning in different periods, changes in the staff and repertoire. It is important to note that the theater has retained its main function and remains an important component of the cultural and educational life of the city.

Key words: Puppet theater, cultural and educational center, architectural monument of local importance, repertoire, performance.

Театральна діяльність м. Чернігова має багату історію. За більш ніж століття в місті сформувався театральний осередок, який представляють установи різноманітного характеру: Чернігівський обласний академічний український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка, Чернігівський обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм, Чернігівський театр ляльок ім. О. Довженка, Чернігівський обласний молодіжний театр.

Історію Чернігівського лялькового театру доцільно розпочинати з 1921 р., саме тоді в м. Чернігові було засновано Перший професійний театр ляльок в Україні під керівницт-

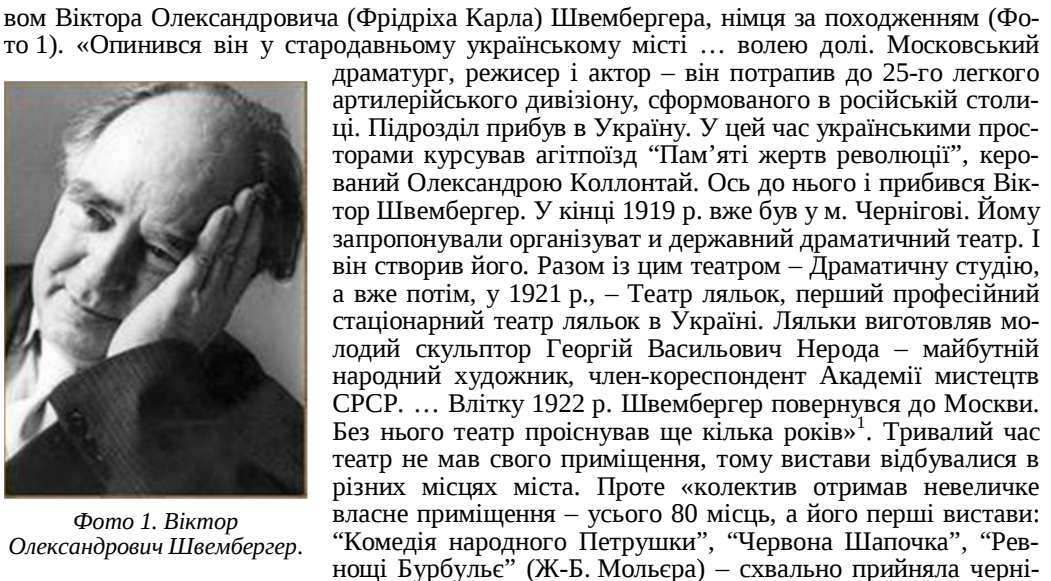

Фото 1. Віктор
Олександрович Швембергер.

вом Віктора Олександровича (Фрідріха Карла) Швембергера, німця за походженням (Фото 1). «Опинився він у стародавньому українському місті ... волею долі. Московський драматург, режисер і актор – він потрапив до 25-го легкого артилерійського дивізіону, сформованого в російській столиці. Підрозділ прибув в Україну. У цей час українськими просторами курсував агітпоїзд “Пам’яті жертв революції”, керований Олександром Коллонтай. Ось до нього і прибився Віктор Швембергер. У кінці 1919 р. вже був у м. Чернігові. Йому запропонували організувати державний драматичний театр. І він створив його. Разом із цим театром – Драматичну студію, а вже потім, у 1921 р., – Театр ляльок, перший професійний стаціонарний театр ляльок в Україні. Ляльки виготовляв молодий скульптор Георгій Васильович Нерода – майбутній народний художник, член-кореспондент Академії мистецтв СРСР. ... Влітку 1922 р. Швембергер повернувся до Москви. Без нього театр проіснував ще кілька років»¹. Тривалий час театр не мав свого приміщення, тому вистави відбувалися в різних місцях міста. Проте «колектив отримав невеличке власне приміщення – усього 80 місць, а його перші вистави: “Комедія народного Петрушки”, “Червона Шапочка”, “Ревнощі Бурбульє” (Ж-Б. Мольєра) – схвально прийняла чернігівська публіка»². Репертуар театру був достатньо різноманітним, пропонувалися вистави для всіх глядацьких категорій.

«В.О. Швембергер розробив власний творчий метод. У його спектаклях лялька не просто іграшковий персонаж, а сценічний двійник актора. Він радикально змінив уявлення про ляльковий театр як про забаву для дітей, на його спектаклі із задоволенням приходили й дорослі. За це сучасники охрестили майстра чарівником – провідником у світ лялькової казки. Швембергера називають інженером-лялькарем – він розробив конструкцію біомеханічної ляльки, яка імітує рухи людини»³, – зазначається на сайті «Українське театральне мистецтво XX століття. Віртуальний музей», присвяченому історії українського театру.

На жаль, доля театру ляльок у м. Чернігові не склалася, він проіснував усього кілька років. Причина й на сьогодні залишається остаточно не визначеною, дискусійною: одну пов’язують із виїздом у 1922 р. засновника, творчого керівника театру В. Швембергера з м. Чернігова; іншу – «в місті не було належних можливостей, бажання та уваги до його творіння ... Швидше друге, бо театри, створені Швембергером в інших містах, існують до нашого часу»⁴.

Надалі історія лялькового театру розпочинається (продовжується) з 1976 р. У Наказі № 144 від 10 вересня 1976 р. «Про відкриття обласного театру ляльок в м. Чернігові» Обласного управління культури зазначено: «1. Відкрити з 1 вересня 1976 р. в м. Чернігові обласний театр ляльок. 2. Передати театру ляльок на правах оренди малий зал обласної філармонії з прилеглими до нього фойє і гардеробом, кімнату на 3 поверсі, визначити місце для розміщення адміністратора на першому поверсі. 3. Зобов’язати директора театру ляльок тов. Лук’яненка М.М. забезпечити в орендованих приміщеннях належний санітарний стан, а також суворе дотримання правил протипожежної безпеки»⁵. Першим головним режисером театру був Василь Іванович Ващаєв.

Окрім малої зали, філармонії театру передали будівлю колишнього дитячого садка по вул. Комсомольській, 1 (сучасна вул. Ремісничка). У напівзруйнованих приміщеннях проходив ремонт, одночасно у дворі проводили конкурс серед охочих долучитися до творчого колективу. 13 вересня 1976 р. в Управлінні культури відбулася посвята в актори відібраних претендентів. В урочистій формі колектив склав клятву служити справі театру. Головний режисер В. Ващаєв у своєму виступі повідомив присутнім про завдання та плани театру, зазначив, що головним на той момент є професійне навчання, підготовка акторів до створення першої вистави. Уже з 14 вересня розпочалася робота в цьому напрямку:

¹ Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа. Чернівці: Десна Поліграф, 2016. С. 94.

² Швембергер В. Перший професійний театр ляльок в Україні. Сайт Чернігівського обласного театру ляльок ім. О. Довженка. 2006. URL: <http://www.teatr-kukol.org.ua/uk/stranichka-istorii/112-perviy-professionalniy-teatr-v-ukraine>.

³ Перший професійний театр ляльок в Україні. Українське театральне мистецтво XX ст. Віртуальний музей: Ляльковий театр. 2021. URL: <https://tlebedinskaya.wixsite.com/theaterxx/lyalkoviy-teatr>.

⁴ Там само.

⁵ Стасевич О.Д. Наказ № 144 від 10 вересня 1976 р. «Про відкриття обласного театру ляльок в м. Чернігові». Архів чернігівського театру ляльок.

постановка техніки мови, техніки ляльководіння, сценічний рух та вокал. «Працювали багато, з інтересом. Колектив запалився бажанням, як можна краще підготувати себе до постановки першої вистави. Для тренування позичили ляльок у будинку піонерів, так як своїх ще не мали»⁶, – згадував Василь Іванович.

Штат театру поступово заповнювався: призначили завідувача постановочної частини Василя Петровича Бельченка, головного художника Олександра Ємельянова, на посаду бутафора прийняли Ядвигу Белявську, швачка Є. Гук перейшла з місцевого драмтеатру, головним адміністратором стала О. Якушева, заступником директора призначили Калиніченка. Опіраючись на спогади В. Ващаєва, зазначаємо, що «штат зібрався, прямо сказати, сумнівний», і для підготовки до постановки вистави головний режисер «везе усіх працівників майстерень на консультацію до Київського театру ляльок. Подивились, сказали “зрозуміло”. Приїхали. Почали робити – нічого не виходить»⁷. Багато складнощів різного характеру пережив колектив, готуючись до першої вистави.

Обрали п'єсу «Срібне копитце» за казкою П. Бажова. На користь вистави була «ідейна спрямованість і сюжетна лінія ..., у постановці цієї вистави можна обійтися одним актором чоловічої статі (акт. – Віталій Гольцов)»⁸. Паралельно з репетиціями та роботою в майстернях відбувалася підготовка до відкриття театру. 24 листопада 1976 р. «уперше відкрилася завіса театру у великій залі філармонії перед офіційною аудиторією. Актори грали з підйомом, повною віддачою сил і творчого натхнення»⁹. Виставу було прийнято, і вона отримала право на широкий показ чернігівській аудиторії.

Свій перший сезон лялькарі відкрили на сцені обласної філармонії 26 листопада 1976 р. Трупку становили молоді талановиті актори: Т. Гордіна, О. Ващаєва, Н. Засько, О. Марченко, О. Рудько, Г. Якушева, В. Гольцов¹⁰. Віталій Володимирович Гольцов, художній керівник та режисер Чернігівського обласного театру ляльок ім. О. Довженка, був одним із перших акторів-чоловіків театру. Пропрацювавши декілька днів у місті, театр розпочав гастролі в районах області.

У період підготовки першої вистави створили «2-гу творчу групу – українську. До неї увійшли такі громадяни, відібрані із самодіяльності конкурсним шляхом: Юля Климчук (освіта середня спеціальна), Олена Тарубара (освіта середня), Тамара Довбенко, Алла Дадш'ян, Тетяна Халимон, Леонід Серебрянський, Борис Поляков, Ніна Трубська (помічник режисера), Олександр Журкін (машиніст сцени)»¹¹. Ураховуючи, що актори нової групи також були без професійної підготовки, їм організували навчання. Під час перерв між навчанням обирали п'єсу для першої української вистави. Вибір упав на п'єсу Бейли Юнгера «Іванко Золотокудрий». Коли проблемні питання з майстерністю акторів були вирішені, розпочалися труднощі з нестатком матеріалів для декорацій, виготовленням ляльок та ін. В. Ващаєв їде до Київського театру ляльок і домовляється про передачу безоплатно необхідних речей (куліси, старі штори, сценічний одяг тощо), які вже використовувалися киянами в їхніх виставах. Актори в перервах між репетиціями надавали допомогу працівникам майстерень у виготовленні необхідних реквізитів. Крім цього, керівництво театру організувало творчі зустрічі в школах з метою пропагування майбутньої вистави серед дітей. Днем показу вистави призначили 14 березня 1977 р. 13 березня ще необхідно було вирішити багато питань – від доставки ляльок до підготовки необхідних декорацій та реквізитів. До 5 годин ранку продовжувалася репетиція вистави: «14 березня зібралися всі вчасно, напівсонні, але войовничо налаштовані ... показ спектаклю пройшов неочікувано добре»¹².

Отже, перші дві прем'єри відбулись успішно. Управління культури надало театру два автобуси, відтак обидві групи мали можливість виїжджати на гастролі одночасно. Крім того, театру надали ще одне окреме приміщення для розміщення майстерень. З театру звільнилися головний художник О. Ємельянов (певний час допомогу надавала київська художниця О. Канаш), завідувач постановочною частиною В. Бельченко, з причини перевантаження театр залишили акторки О. Рудько, Т. Гордіна, Г. Якушева, пізніше – акторка О. Ващаєва.

Розглядаючи подальшу діяльність театру, вважаємо важливим зазначити, що труднощі та проблеми продовжували супроводжувати колектив: часті непорозуміння (конфлікти) працівників різних структур з директором театру, питання матеріального характеру тощо,

⁶ Ващаєв В.И. Летопись Черниговского театра кукол. С. 2–3. *Архів чернігівського театру ляльок.*

⁷ Там само. С. 3.

⁸ Там само.

⁹ Там само. С. 5.

¹⁰ Чернігівський театр ляльок. *Чернігівщина: Енциклопедичний довідник* / За ред. А.В. Кудрицького. Київ: УРЕ ім. М. Бажана, 1990. С. 919–920.

¹¹ Ващаєв В.И. Летопись Черниговского театра кукол. С. 7.

¹² Там само. С. 10.

проте лялькарі намагалися їх вирішувати. Колектив наполегливо працював, набирался досвіду, зростав професійно. Директор театру та головний режисер часто їздили у відрядження, відвідували театри та театральні навчальні заклади в Києві, Дніпропетровську, Ворошиловграді, Москві, Ленінграді, Львові та інших містах, агітували акторів переходити працювати до їхнього театру, шукали художників тощо.

До репертуару на 1977 р., окрім вистави «Іванко Золотокудрий», планувалися «Червоненька квіточка» С. Аксакова, «Наш веселий Колобок» Г. Усача, «Смілива казка» А. Гайдара. До колективу вливаються нові люди. Керівництво театру організовує творчі зустрічі в школах м. Чернігова та районах області, екскурсії дітей до майстерень театру; створено виставки дитячих малюнків з переглянутих ними вистав, заведено книгу відгуків тощо. Місцеві газети розміщали на своїх шпальтах статті, присвячені роботі лялькового театру: «Театр для найменших» («Деснянська правда», 30.11.1977 р.), «Театр школярам» («Комсомольський гарт», 01.12.1977 р.).

Колектив поповнився акторами з інших театрів, готувалися нові вистави. У 1978 р. колектив театру пережив чергове випробування – уся друга акторська труппа подала заяву на звільнення за власним бажанням. Причиною стала виплата 50% зарплати з причини простото акторів з вини адміністрації театру. В. Ващаєв застосував усі свої організаторські здібності й створив нову групу: В. Кір'яш та Т. Семенова з Харківського інституту мистецтв, Г. Лиморенко, М. Ушаков, А. Петрушенко – випускники театральної студії при Республіканському театрі ляльок м. Києва, С. Фісенко – із «самодіяльності»¹³. Непорозуміння в театрі продовжувалися: змінювалися головні адміністратори, бухгалтери, завідувачі постановочної частини та ін., а це заважало роботі. Проте колектив зміг організуватися, і репертуар театру, запланований на 1978 р., було представлено.

Театр із 1979 р. розпочинає гастрольну діяльність у Черкаській, Брянській, Сумській областях, м. Чернівцях, м. Миколаєві та ін. При театрі створили клуб «Чебурашка», дитячу театральну студію, відкрили філії в м. Ніжині та м. Носівці. Про успіхи театру публікуються статті В. Ващаєва «Театр дітям» («Деснянська правда», 20.09.1979 р.), Н. Матюх «Дітей вітають ляльки» («Комсомольський гарт», 22.09.1979 р.).

Проте знову виникли проблеми, пов'язані зі звільненням за власним бажанням з театру акторів, режисерки-постановниці та ін. Керівництво театру розміщує оголошення у ЗМІ, і В. Ващаєв «сам береться за відновлення» роботи в колективі¹⁴.

Керівництво театру прийняло рішення створити 3-тю творчу групу, яка розпочала свою діяльність з постановки вистави за п'єсою Є. Чеповецького «Ай да Мицик». Проте 3-тя група проіснувала недовго, у тому ж 1979 р. вона розпалася. 3-тя театральна група виїжджає на гастролі в Росію та Білорусію з виставою «Світлофор Світлофорович». 1-ша та 2-га групи виїжджали на гастролі до м. Кіровограда.

У 1979 р. Чернігівський театр ляльок уперше взяв участь у фестивалі лялькових театрів, який проходив у м. Хмельницькому. Крім цього, театр виїжджав на гастролі до м. Черкаси та Черкаської обл., м. Брянська та Брянської обл., до м. Чернівців та м. Миколаєва, до м. Суми та Сумської обл.

Важливо зазначити, що конфлікти колективу з директором театру з різних причин не припинялися, обстановка в колективі ставала вкрай недоброзичливою. Директор установив у театрі підслуховувальну апаратуру. До театру приїздила комісія Міністерства культури з перевіркою творчої роботи театру, господарсько-фінансової та адміністративної¹⁵.

Кожен рік приносив театру певні випробування. Так, навесні 1980 р. з причини невідповідності оренди філармонії, ляльковий театр припинили пускати до приміщень. Проводити репетиції домовилися у клубі професійно-технічного училища № 6.

12 червня 1980 р. надійшов наказ Міністерства культури УРСР про зняття з посади директора лялькового театру М. Лук'яненка за невідповідність посаді. Тимчасово виконувачем обов'язків директора призначено головного режисера В. Ващаєва. Наприкінці липня директором театру призначено Леоніда Тихоновича Зайчика, за пропозицією В. Ващаєва на посаду головного режисера мали перевести Наталію Миколаївну Бучму.

1 листопада 1980 р. у театрі святкували ювілей – урочисте відкриття 5-го сезону: «вітання, квіти, прем'єра вистави “Василіса прекрасна”»¹⁶ (Фото 2).

У 1981 р. Н. Бучма звільнилася з театру, і виконувачем обов'язків головного режисера знову стає В. Ващаєв. Рік видався складним – залишили театр актори Б. Конашевський, Б. Сегал, О. Бородаєнко, до колективу знову набирають нових акторів, в. о. головного режисера вимушений був шукати художника та композитора в м. Одесі. Репетиції нових ви-

¹³ Ващаєв В.И. Летопись Черниговского театра кукол. С. 20.

¹⁴ Там само. С. 22.

¹⁵ Там само. С. 27.

¹⁶ Там само. С. 34.

став не припинялися, прем'єри їх відбувалися вчасно. Театр гастролював як по Україні, так і інших містах СРСР. Проте у 1981 р. колектив театру пережив дуже багато складнощів.

Фото 2. В. Ващаєв з акторами театру¹⁷.

«А за шість років (у 1982 р. – В.К.) до театру прийшов режисер Геннадій Касьянов. Разом з ним – випускники Дніпропетровського театрального училища. Його сміливо можна назвати реформатором. Новий головний режисер багато зробив для визначення жанрових особливостей і нових систем ляльок, виховав плеяду блискучих акторів, з якими зробив те, чого ніхто не робив у лялькових театрах – Молодіжну сцену. Живі актори, а не ляльки, грали живих персонажів»¹⁸.

4 грудня 1982 р. колектив театру проводжав В. Ващаєва на заслужений відпочинок. За 6 років роботи колектив театру поставив 25 вистав. «В складних побутових умовах театр пройшов випробування на міцність і відстояв своє право на нормальне існування, якому заважала постійна плінність кадрів ... при штаті в 17 чоловік акторів, за 6 років пройшло 70 чоловік»¹⁹, – підводив підсумки своєї роботи Василь Іванович Ващаєв. Керівництво творчою частиною театру прийняв на себе Г. Касьянов.

У 1983 р. театр ляльок відкрив філію у с. Макошино Менського р-ну. «Колектив веде велику шефську роботу ... У Корюківському та Менському районах, де колектив був на гастрольях, показано 5 шефських вистав. Неабияку роль в естетичному вихованні школярів відіграють уроки мистецтва, які працівники театру проводили в середніх школах ... На "театральних п'ятницях" (так називаються засідання клубу творчої молоді) ведуться розмови про мистецтво, звучать вірші, музичні твори. Активну участь у проведенні "п'ятниць" беруть актори Маргарита Оніщук, Олег Рись, Володимир Нагорний, Любов Веселова»²⁰, – зазначала Г. Левандовська.

За підсумками Всесоюзного соціалістичного змагання театральних видовищних закладів на честь 60-річчя утворення СРСР Чернігівський обласний театр ляльок нагороджений Почесною грамотою Міністерства культури СРСР й ЦК профспілки працівників культури (1983)²¹.

У 1985 р. при театрі організовано театр-студію «Молодіжна сцена».

Із 1961 р. 27 березня відзначається Всесвітній день театру. До професійного свята у 1985 р. для дітей м. Чернігова було підготовлено «Тиждень героїко-патріотичних вистав, присвячений 40-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні». До Чернігова приїхали колективи обласних театрів і театрів ляльок з Брянська та Гомеля. Чернігівський театр ляльок підготував «героїчну казку "Військова таємниця" В. Лебедева

¹⁷ Фотографія театрального колективу з головним режисером театру В.І. Ващаєвим. Архів чернігівського театру ляльок.

¹⁸ Студьонова Л. Чернігівський beau monde... С. 95.

¹⁹ Ващаєв В.І. Летопись Черниговского театра кукол. С. 41.

²⁰ Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80. Левандовська Г. Нагорода театру. *Деснянська правда*. 1983. 4 березня. № 42 (16575). Арк. 7.

²¹ Там само.

та А. Кириловської, яку присвятив Хлопчишам-Кибальчишам минулого, сьогоднішня і майбутнього»²².

ЗМІ багато уваги приділили заходам до Дня театру, характеризували представлені вистави, коментували реакцію на них глядачів. Так, у «Комсомольському гарті» було зазначено: «Всі заходи Тижня ще раз підтвердили ні з чим незрівнянну силу мистецтва, особливо театру, який своєю системою адресується передусім до почуттів дітей»²³. Орган Міністерства культури УРСР та республіканського комітету профспілки працівників культури «Культура і життя» схарактеризував події Тижня так: «Кульмінацією тижня став монтаж, до якого ввійшли уривки з вистав Брянського і Чернігівського театрів “Хлопчиш-Кибальчиш” (до речі, зображення цього героя – емблема свята) та казки В. Гауфа “Гаряче серце” (Гомельський театр). Емоційно вражаючий фінал: на екрані з’являються портрети юних героїв Великої Вітчизняної війни...»²⁴.

З 1987 р. розпочалося вирішення проблеми з приміщенням для молодого театру. За сприяння Є. Федоренка (1-й секретар Чернігівського міського комітету КПУ Чернігівської обл.), В. Половця (секретар обкому партії з питань ідеології, супроводжував групу акторів до Москви у квітні 1987 р.), М. Вереса (інструктор відділу пропаганди та агітації міськкому) 28 квітня 1988 р. облвиконком прийняв рішення про реорганізацію Обласного театру ляльок у Театр для дітей та молоді й передачу йому приміщення по вул. Родимцева, 4²⁵. У різні періоди в будівлі розміщувалися Будинок піонерів, курси цивільної оборони, ДТСААФ, обласний кінотехпром. Будівля була зведена у 1876 р.: «За різною інформацією, у цій будівлі знаходилась або ж єврейська гімназія при синагозі, або сама хоральна синагога. Діяла вона до 30-х рр. XX ст. і була закрита радянською владою. 1938 р. споруду передали під Будинок піонерів, із розташуванням у ній різних гуртків»²⁶ (Фото 3).

Фото 3. Будівля, де розміщується Чернігівський молодіжний театр²⁷.

У той час будівля перебувала в занедбаному стані і будівельні групи разом з працівниками театру працювали над тим, щоб привести її до належного театру стану²⁸.

Офіційною датою відкриття нового театру під назвою «Театр для дітей та молоді» стало 1 жовтня 1988 р.²⁹ Віталій Володимирович Гольцов керував ляльковою трупю «Ельф», ставив вистави для маленьких глядачів. Тобто з 1988 р. театр працює в статусі театру для дітей та молоді з двома акторськими трупями: драматичних акторів (керівник Г. Касьянов) і акторів лялькарів (керівник В. Гольцов).

Із 1996 р. у Чернігівського театру для дітей та молоді розпочався новий етап у житті, він оформився в окремі, нині діючі театральні установи: Обласний театр ляльок ім. О. Довженка та Обласний молодіжний театр. Ляльковий театр отримав приміщення,

²² ДАЧО. Ф. 9018. Оп. 1. Спр. 80. Міжнародний день театру. *Деснянська правда*. 1985. 27 березня. № 60 (17093). Арк. 37.

²³ Там само. Квітневий В. Дух героїки. *Комсомольський гарт*. 1985. 30 березня. № 40 (4883). Арк. 38.

²⁴ Там само. Чеповецький Ю. Мовою героїки. *Культура і життя*. 1985. № 14 (2770). 7 квітня. Арк. 39.

²⁵ Антологія. Собрание цветов / Сост. и ред. Г. Касьянов. Чернигов: Молодой театр, 2004. С. 147–148.

²⁶ Кириченко С. Молодіжний театр чи синагога в Чернігові? 0462: *Сайт міста Чернігова*. 2018. 19 серпня. URL: <https://www.0462.ua/news/2130957/molodiznij-teatr-ci-sinagoga-v-chernigovi>.

²⁷ Потапенко Л. Чернігівські євреї: слід в історії давнього міста. *Релігійно-інформаційна служба України*. 2023. 14 грудня. URL: https://risu.ua/chernigivski-yevrei-slid-v-istoriyi-davnogo-mista_n144715.

²⁸ Респондент О. Биш, актор Чернігівського обласного молодіжного театру.

²⁹ Чернігівський театр для дітей та молоді. *Чернігівщина: Енциклопедичний довідник*. С. 919.

яке від 7 листопада 1960 р. функціонувало як кінотеатр (архітектор Ю. Кушніренко) ім. Довженка на 352 місця на П'яти кутах (Фото 4).

Фото 4. Чернігівський обласний театр ляльок ім. О. Довженка³⁰.

У 2006 р. Чернігівський театр ляльок відсвяткував своє 30-річчя, на честь якого було проведено творчу акцію «Ляльковий вернісаж». У програму цієї акції увійшли найкращі постановки колективу (зокрема, акція стартувала з вистави «Казка про Котигорошка»), у акції брали участь гості з театрів-колег Києва та Херсона³¹.

Поєднуючи традиційні форми лялькового дійства з пошуком нових форм виразності, театр сміливо береться за творчі експерименти та проєкти. Прикладом є співпраця з «Goe-theinstitut в Україні» над постановкою вистави «Гамлет-машина» Гайнера Мюллера та Українським Культурним Фондом з реалізації проєкту «Чарівне коло» (інклюзивна вистава «Лісове яблучко»). У програмі «Вечірньої сцени» театру йдуть вистави для дорослих: «Гамлет-машина» Г. Мюллера, «Великий льох» за поемою Т. Шевченка, «Ріка... Життя...» (за творами О. Довженка). Вистави театру здобули відзнаки й визнання на фестивалях та гастролях в Україні, Австрії, Болгарії, Польщі, ФРН.

Театральний колектив проводить активну культурно-просвітницьку роботу: при театрові функціонує Творча Експериментальна Майстерня (ТЕМ) для молоді 10–19 років (викладачка – режисерка Рената Гафурова), де навчають азам акторської майстерності та ставлять вистави.

За час існування Чернігівського театру ляльок ім. О. Довженка його колектив побував з гастролями в багатьох куточках колишнього Радянського Союзу. Вистави чернігівських лялькарів бачили, зокрема, юні жителі Грузії (Абхазії); Північної Осетії, Чечні, а також багатьох європейських країн; театр періодично бере участь у Міжнародних фестивалях театрів ляльок.

У репертуарі театру – понад 40 вистав. Основу складають вистави для дітей. Вистава «Ангелик, що загубив зірку» (п'єса Н. Шейко-Медведєвої, режисер В. Гольцов) у 2018 р. стала переможницею I-го Всеукраїнського театрального фестивалю-премії «ГРА» у номінації «Краща вистава для дітей».

Починаючи від 1996 р., на базі Чернігівського театру ляльок проходить фестиваль «Чернігівські лялькові рандеву». Цей захід організовується один раз на 3 роки. Отже, 2008 р. фестиваль відмітив перший ювілей – п'ятиріччя. Від 2002 р. (III-й фестиваль) цей театральний форум працює в статусі фестивалю авторських вистав – до участі запрошуються колективи театрів ляльок з виставами, в яких режисер-постановник, або хтось з ви-

³⁰ Чернігівський обласний театр ляльок ім. О. Довженка. URL: <https://theatre.com.ua/chernigivskij-oblasnij-teatr-lyalok-im-oleksandra-dovzhenka>.

³¹ 30-річний ювілей святкує Чернігівський обласний дитячий ляльковий театр ім. Довженка. Інф. за 18 листопада 2006 р. на «Національна радіокомпанія України». [Архівовано 7 липня 2009 р. у Wayback Machine. Українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/>]. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

конавців, одночасно є автором цього драматургічного матеріалу, і в яких зайнято не більше чотирьох артистів³².

Із лютого 2018 р. театр має у своєму репертуарі три вистави для дорослих: «Великий льох» за Т. Шевченком, «Гамлет – машина» Г. Мюллера, «Ріка... Життя...» за мотивами автобіографії О. Довженка. П'єси для молоді та дорослих проходять з 19-00, це так звана «Вечірня сцена».

Раз на два роки у французькому місті Шарлевіль-Мезьєр проходить Всесвітній фестиваль театрів ляльок. У 2023 р. на фестиваль запросили Віталія Володимировича Гольцова, головного режисера Чернігівського обласного театру ляльок ім. О. Довженка, щоб вручити премію організації AVIAMA за розвиток лялькарського мистецтва.

З 1996 р., коли розпочалась нова сторінка історії театру під назвою Обласний театр ляльок ім. О. Довженка, керманічі закладу змінювалися достатньо часто. Так, 1996 р. – директор Ігор Олександрович Моджера; головний режисер, художній керівник Віталій Володимирович Гольцов; 2009 р. – директорка Тетяна Василівна Коваль; 2017 р. – в. о. директора й художнього керівника Володимир Валентинович Приходько, головний режисер В. Гольцов (художнє керівництво театром було додано до посади директора театру); 2018 р. – директор і художній керівник В. Приходько; 2023 р. – в.о. директора та художнього керівника театру Сергій Васильович Вовк; посада головного режисера залишається за заслуженим артистом України, лауреатом літературно-мистецької премії ім. М. Коцюбинського В. Гольцовим.

Післямова. Інформаційну допомогу автору статті надала завідувачка літературно-драматургічною частиною театру Мирослава Валентинівна Губар.

References

Polishchuk, T. (2008). Mistse зустрічі – Chernihiv. Kazkari ta hliadachi hotuiutsia do Festyvaliu avtorskykh vystav teatriv lialok [Meeting place – Chernihiv. Storytellers and spectators are preparing for the festival of authorial puppet theater performances]. Chernihiv, Ukraine.

Studonova, L. (2016). Chernigivskyy beau monde, abo Zapiski bibliohrafa [Chernihiv beaumont, or Notes of a bibliographer]. Chernihiv, Ukraine.

Косаченко Владислав Сергійович – аспірант кафедри історії України, археології та краєзнавства Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О. Лазаревського НУЧК ім. Т. Шевченка.

Kosachenko Vlasyslav – graduate student of the department of history of Ukraine, archeology and local history of the O. Lazarevsky educational and scientific institute of history and socio-humanitarian disciplines of the T. Shevchenko National university «Chernihiv collegium».

E-mail: swimminn@gmail.com

Дата подання: 30 жовтня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 11 березня 2025 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Косаченко, В. Чернігівський обласний театр ляльок. *Сіверянський літопис*. 2025. № 2. С. 117–124. DOI: 10.58407/litopis.250213.

Цитування за стандартом APA

Kosachenko, V. (2025). Chernihivskyyi oblasnyi teatr lialok [Chernihiv Regional Puppet Theater]. *Sivrianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2. P. 117–124. DOI: 10.58407/litopis.250213.

³² Поліщук Т. Місце зустрічі – Чернігів. Казкарі та глядачі готуються до Фестивалю авторських вистав театрів ляльок. *День*. 2008. 12 листопада. URL: <https://day.kyiv.ua/article/den-ukrayiny/mistse-zustrichi-chernihiv>